

שם: ענין ארבע כוסות שאין מברכין אקב"ו
לשתות ד' כוסות. עיין פרי חדש סימן
זה ס"ק ח', ועיין פרק ערבי פסחים³²⁶ דתרי
בעי היסבא א"ל קמא וא"ל בתראי והשתא
דלא אתמר וכו' כולוהו צריכי היסבה.

אקב"ו לשתות ארבע כוסות. ועיין בספר
משנה למלך פרק א' מהלכות מגילה דין י"א
שם³²⁷.

א"ב לענ"ד אפשר נמי כיון דתקנת חכמי' לא
ידעינן היכי הוה, בקמאי או בתראי,
ושנייא אלו מאלו, משום הכי אין מברכין

סומא לענין אמירת ההגדה, שער אפרים
כ"ז³²⁸. רדב"ז נ"ט, פר"ח אורח חיים
תע"ג ס"ק ו', דמוציא אחרים י"ח³²⁹,

יסוד המזבח

למ"ש בחלק אשל אברהם דראה דגם המג"א והט"ז
וב"ח דכתבו דאין לאכול להסב היינו על המטה
הכבודה וכלולה, אבל הסיבה בעי, כיע"ש. עכת"ד
מהר"א פאלאג'י הנז' בחקקי לב שם. וכן סמך על
דבריו להלכה בחזון עובדיה, פסח (עמודים קכ"ב
קכ"ג) והביא שאנן לא קיי"ל כדברי הראב"ה שנסמך
עליהם הב"ח, ועל כן אפי' אונן יכול להסב, וכ"ש אבל
שיכול להסב. ³²⁶. דף ק"ח ע"א. ³²⁷. וראה מה
שכתב בזה באורך גדול בשו"ת חזון עובדיה (סימן
י"ט), ומשם באר"ה. ³²⁸. לגאון רבי אפרים הכהן
זלה"ה, זולצבך תמ"ח, דף ט"ז ע"ד. ששם דן בדברי
רבינו ירוחם שסומא פטור לומר הגדה, ומכל מקום
יכול להוציא מדרבנן. וא"ד שם, בהלכות פסח (סימן
תע"ג) כתב הרב הבית יוסף ז"ל בשם רבינו ירוחם:
סומא פטור מלומר הגדה כמו שפטור מכל המצוות,
ומכל מקום חייב בכל מדרבנן, ולהוציא הרבים יכול
להוציא למאן דאמר מצה בזמן הזה דרבנן כו', כך
פשוט בפרק ערבי פסחים, ומברך. עד כאן לשונו. הנה
מה שכתב רבינו ירוחם כך פשוט בפרק ערבי פסחים,
לכאורה איתא שם איפכא, דהלא אמרינן שם דף קט"ז
(ע"ב) אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר
הגדה, כתיב הכא בעבור זה, וכתיב התם בננו זה גבי
בן סורר, מה להלן פרט לסומא, אף כאן פרט לסומא,
איני והא שאלתינהו מאן אמר אגדתא בי רב יוסף, רב
יוסף. וכן בי רב ששת כו', ומשני קסברי רב יוסף ורב
ששת מצה בזמן הזה דרבנן, ופריך מכלל דרב אחא
סבר דאורייתא כו', ומשני, קסבר רב אחא כל דתקון
רבנן כעין דאורייתא תקון וכו', ופריך לרב ששת ולרב
יוסף נמי והאין אמרי הגדה והוציאו אחרים, ומשני,
בשלמא התם גבי בן סורר מדהוי ליה למכתב "הוא"
וכתיב "זה" - פרט לסומין וכו', אבל הכא זה לבעבור
מצה ומרור אתי, ולא פרט לסומין כו'. אם כן משמע

לפי מסקנת הגמרא אליבא דרב יוסף ורב ששת, דסומא
חייב לומר הגדה, כמו שאמרו רב יוסף ורב ששת, ואם
כן היאך מיייתי הרבינו ירוחם הנ"ל ראייה מהא דעברי
פסחים דסומא פטור מלומר הגדה. והשיב השער
אפרים שם: נראה לעניות דעתי דברי רבינו ירוחם
נכונים הם, דהכי קאמר: סומא פטור מלומר הגדה כמו
שפטור מכל המצוות, וכמו שאמרו בגמרא דהחובל
(ב"ק פז, א), וכמו שמקשה הבית יוסף באמת אחר כך
דזהו אליבא דרבי יהודה בפרק החובל ולא קיימא לן
כוותיה, משמע דזה אינו נלמד מגמרא דעברי פסחים.
רק מה שכתב רבינו ירוחם אחר כך: ומכל מקום חייב
בכל מדרבנן ויכול להוציא אחרים למאן דאמר מצה
בזמן הזה דרבנן וכו', זהו נלמד מגמרא דעברי פסחים
ממסקנת הגמרא דרב יוסף ורב ששת הוציאו רבים ידי
חובתן לפי שסברי מצה בזמן הזה דרבנן וכו'. וק"ל.
ועיין בתשובת מהרדב"ז [ח"ד] סימן נ"ט.
³²⁹. וא"ד הפר"ח שם, סומא חייב בכל מצות
האמורות בתורה, וכרבנן דפליגי ארבי יהודה דסתם לן
תנא בהחובל (בבא קמא דף פ"ו ע"ב) כותייהו, ואף
לרבי יהודה דפטר ליה, היינו מן התורה, אבל מדרבנן
מחייב בכל המצות, ולאחריני נמי מפיק, ואע"ג דהוי
תרי דרבנן מפיק לחד דרבנן, וכמו שכתבו בתוספות
בסוף פרק ב' דמגילה (דף י"ט ע"ב ד"ה ורבי יהודה)
דסומא עדיף מקטן, שהרי נתחייב כבר מדאורייתא, מה
שאין כן בקטן, ולפי זה סומא מעיקרא לא פטר
לאחרים, ומיהו בתוספות דפרק הקורא עומד (שם דף
כ"ד ע"א ד"ה מי שלא) כתבו, דכיון שהוא גדול ובר
דעת עדיף מקטן, ע"כ. ולפי זה אף סומא מעיקרא
מוציא אחרים, וזה לסברת רבינו ירוחם (נתיב ה' ח"ד
דף מ"ב ע"ד) שהביא בב"י סוף הסימן שפוסק כרבי
יהודה. וכבר תמה עליו הב"י למה פסק כרבי יהודה,
וגם הרדב"ז בתשובה (סימן נ"ט, ח"ד סימן אלף קל"א)

יע"ש³³⁰.

דגים מלוחים לאכלם בפסח, לקט הקמח³³⁴
 דף מ"ד³³⁵. שער אפרים קכ"ג. (ועיין
 בפרי האדמה חלק ג' בענין הבדלה, ובחלק
 א' ענין סיפור יציאת מצרים בלילה הזאת
 מדאורייתא³³⁶, ונשים חייבות מטעם שהיו
 באותו הנס³³⁷. וספר פסח מעובין דף י"ג אות
 קצ"ט³³⁸).

קמץ שכבר הגיע לחינוך אם מוציא את
 הנשים בהגדה, עיין סימן תע"ב בטור
 בפרט בלבוש³³¹ טעם שהיו באותו הנס, ועיין
 פר"ח תע"ג³³² בסומא וסימן ג"ן³³³.

למי שמזיק לו היין, יוצא בשירביט שהוא מי

יסוד המזבח

בקונטרס אחרון סימן תע"ג דין ו'. ובמהדורות מכוון
 המאור נמצא בשו"ע החיד"א, עמ' תפט) העיר על
 דברי רבינו כאן, וא"ד: ראיתי להרב מזבח אדמה (סימן
 זה ד"ה שם) דף ז' ע"א שכתב וז"ל, ענין סיפור יציאת
 מצרים בלילה הזאת מדאורייתא, מטעם שהיו באותו
 הנס, וספר פסח מעובין דף קצ"ט, עכ"ל. ונעלם ממנו
 מה שכתב הרב בית דוד סימן רנ"ו דאדרבא מטעם
 שהיא מצות עשה דאורייתא ליכא למימר "שאף הן",
 כמו שכתבו התוס' בפסחים דף ק"ח (ע"ב ד"ה שאף)
 עי"ש. אמנם אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף סימן
 זה (אות ט"ו) דקדקתי על הרב בית דוד, והארכתי בזה
 שם, והבאתי מה שכתבו התוספות במקום אחר (מגילה
 ד' ע"א ד"ה שאף) דשייך טעם 'שאף הן' היו בנס' גם
 במצות דאורייתא, ועוד הבאתי דברי הרב החינוך
 (מצוה י') ודברי התוספות בסוכה (דף ל"ח ע"א ד"ה
 מי), וגם מדברי הראשונים דסברי דבמצות עשה
 דאורייתא נמי שייך "שאף הן". וכל זה נעלם מדברי
 הרב מזבח אדמה. וגם לפני (לעיל אות ח') ברין זה
 כתבתי קצת עי"ש. והרב פסח מעובין (אות קצ"ט)
 שרמו (הרב מזבח אדמה), לא הזכיר אלא הלל, ועי'
 מה שכתבתי לפני, ודו"ק. עכ"ד מרן החיד"א. אלא
 דאני עומד ונבוך בזה, במה דבא לציון מרנא המחבר
 זלה"ה שציין שם לב' מקומות בספריו פרי האדמה,
 ולא מצאתי איה מקומו כלל ועיקר. וכבר כתב הגאון
 רבי יעקב אבן צהל זלה"ה (בכתב ידו והובא לעיל
 בהערות לסימן תס"ז) שדרך רבינו בכל ספרו זה לציין
 למה שכתב בספריו פרי האדמה. ושכך סבירא ליה.
 ושמה כתב בזה רבינו במקום אחר ואבד. וה' יאיר עיני.
³³⁷. ראה מה שהאריך בזה בשו"ת יתוה דעת
 (יוסף, בחלק ב' סימן ס"ה, ובגליונות ומילואים שם
 בנדר"מ). ³³⁸. הנה לשון הפסח מעובין שם, אחד

בקש חבר לרבינו ירוחם ולא מצא, וכתב שכל הפוסקים
 חלוקים עליו. והשתא אף סומא מעיקרא מוציא אחרים
 ידי חובה, לפי שהוא חייב בכל מצוות האמורות
 בתורה, וכן עיקר. ועיין במה שכתבתי לעיל (סימן ג"ן
 סעיף י"ד). ³³⁰. וראה מה שכתב בזה הגאון בעל
 היביע אומר בספרו שו"ת חזון עובדיה (סימן כ')
 ובספרו מאור ישראל (עמ"ס פסחים לדף קט"ז ע"ב
 בד"ה איני). ובספרו חזון עובדיה, פסח, (עמ' מ"ח
 בהערה א'). וזו הלכה העלה, דאף הסומא חייב
 בקריאת ההגדה, ומוציא גם את בני ביתו ידי חובתם,
 ורשאי לומר "מצה זו ומרור זה" כשנוטל המצה
 והמרור ומגביהם. יעו"ש ב'. ³³¹. בסימן תע"ב סעיף
 י"ד, וא"ד: הכל חייבין בד' כוסות ובכל המצות
 הנוהגות באותה לילה, כגון מצה ומרור, אחד אנשים
 ואחד נשים, ואע"ג דבשאר מצות עשה שהזמן גרמא
 הנשים פטורות, באלו המצות הם חייבות, שגם הם היו
 באותו הנס של יציאת מצרים. ³³². סעיף ז'.
³³³. סעיף י"ד. שם דן הפרי חדש בשיטת רבינו
 ירוחם שחולק על מרן בעניין סומא אם יכול לשמש
 כשליח ציבור, דמרן בשו"ע שם פסק שסומא יורד לפני
 התיבה, ואילו שיטת רבינו ירוחם שסומא אינו יורד
 לפני התיבה. וביאר הפרי חדש שם, דרבינו ירוחם אזיל
 לשיטתו שסובר כשיטת רבי יהודה שסובר שסומא
 פטור מכל המצוות, ועל אינו יכול להוציא אחרים ידי
 חובתן, ומה שקשה שהרי מדרבנן הוא חייב, תירץ שם,
 שעכ"פ יש קריאת שמע דאורייתא שבזה דרבנן לא
 יכול להוציא מי שחייב מדאורייתא, כיעו"ש ב'. וכתב
 לדון שם עוד בחילוקים שבין קטן לסומא.
³³⁴. לגאון רבי משה חאגיז זלה"ה, אמסטרדם
 תע"ט. ³³⁵. עמוד א'. ³³⁶. מרן החיד"א בספרו
 מחזיק ברכה (ליורנו תקמ"ה, בדף קל"ד ע"ד,

צימוקים, בית דוד³³⁹ אורח חיים סימן רנ"א³⁴⁰.

סימן תע"ז

סעיף ב': אם שָׁכַח וְלֹא אָכַל אֶפִּיקוֹמֶן, וְלֹא נִזְכֵּר עַד שֶׁנִּטְלָה יָדוֹ אוֹ שֶׁאָמַר הֵב לִי וְנִכְרְה, אוֹכַל אֶפִּיקוֹמֶן בְּלֹא בְרַכַּת הַמּוֹצֵיא. וְאִם לֹא נִזְכֵּר עַד שֶׁכָּרַךְ בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, אִם נִזְכֵּר קִדְּם שֶׁכָּרַךְ בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן יִטְלָה יָדוֹ וְיִכְרְה הַמּוֹצֵיא וְיֹאכַל הָאֶפִּיקוֹמֶן וְיִחְזֹר וְיִכְרְה בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן וְיִכְרְה בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן וְיִשְׁתַּה הַכּוֹס (פֵּת יוֹסֵף), וְאִם לֹא נִזְכֵּר עַד אַחֵר שֶׁכָּרַךְ בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן לֹא יֹאכַל אֶפִּיקוֹמֶן, וְיִסְמַךְ עַל מִנֶּה שֶׁאֵכָל צִמּוֹךְ הַסַּעֲדָה שֶׁכָּלָן שְׁמוּרוֹת הֵן מִשְׁעַת לִישָׁה; אֲבָל צִמּוֹקִים שֶׁהִגְיוּ לַעֲשׂוֹת שְׁמוֹר לְמִנֵּה מִשְׁעַת קִנְיָה, אֲפִלּוּ לֹא נִזְכֵּר עַד אַחֵר הַהֵלֵל, יִטַּל יָדוֹ וְיִכְרְה הַמּוֹצֵיא וְיֹאכַל הָאֶפִּיקוֹמֶן. הַגִּיה: וְיִחְזֹר וְיִכְרְה עַל הַכּוֹס וְאִין לְמוֹשֶׁה צִמָּה שְׁמוּסִיף עַל הַכּוֹסוֹת (פְּשׁוּטָה)

שם: הזרוע נכון לבשלו מעט אחר שנצלה כדי לאוכלו ליל פסח, עיין ספר בית יעקב³⁴¹ סימן כ"ד³⁴².

ליום הקרבת העומר, עיין הר"מ הלכות תמידין [פרק ז'] דין ז', ומ"ש בספר פרי האדמה³⁴³. ועיין ספר לחם יהודה³⁴⁴ חלק שני שם דף כ"ט ע"ד.

יסוד המזבח

והוא שם דף ק"ט ע"ג, יעו"ש ישובו ז"ל. ³⁴⁴. לגאון רבי יהודה עייאש זלה"ה, ליוורנו תקי"ח (בהלכות תמידין ומוספין פרק ז'). וא"ד: בין בחול בין בשבת ואם קצרוהו ביום כשר. עיין מה שהקשה הרל"ם] = הרב לחם משנה[דלפ"ה הסוגיא מוכח דמאן דס"ל נקצר בים כשר אינו דוחה את השבת לקצירה אלא להקצרה ומאן דס"ל נקצר ביום פסול דוחה שבת גם לקצירה. ורבינו ארכבה אתרי רכשי, וכן הקשה הש"ך ביו"ד סימן רצ"ב יע"ש. וע' מ"ש הרב אבולעפייא בלשונות בסוף הספר עץ חיים וגם בספר מקראי קדש, וכתוב אצלי בחידושי דרבינו פסק כרבה דס"ל התם דרבי סבר לה כאידך דר"ש דס"ל חביבה מצוה בשעתה ודחייה שבת, שהרי הקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה ולא היה ממתין להם יום השבת עד שתחשך ולא פליג רבא כדפליג התם דשאני הקטר חלבים ואיברים דכבר דחקה שחיטה את יום השבת, והטעם דפסק כרבא, משום דאתייתא מתניתין כפשטה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת דפירושו דוחה גם לקצירה דאיירי בה, ולא מיירי בהקצרה, וכן כל הנך מתנייתא דאקצור בשבת דוחק לאוקמנהו דלא כרבי וסיוע לזה מהברייתא דלעיל ודהך סוגיא קמיתא תקריב אפי' בשבת דמשמע דקאי לקצירה דאי להקצרה הא מפקינן לה דהכתוב קבע מועד אחד לכולם דסוף הפרק ודלא כהתוספות דכתבו שם לאו דוקא, יע"ש בד"ה מניין אם

האנשים ואחד הנשים חייבות בארבעה כוסות ובמצות הנוהגות באותו לילה, כגון מצה ומרור וחרוסת והלל. עד כאן. ויש לעיין במה שכתב מרן החיד"א זלה"ה להעיר על דברי רבינו כאן. כפי שהובא בהערה לעיל בסמוך. שכתב שהפסח מעובין לא איירי אלא בהלל. כיע"ש. ואילו לפנינו איתא בפסח מעובין: מצה ומרור וחרוסת והלל. ולא הלל לבד. ומה שלא כתב "הגדה" שנשים חייבות ג"כ, הנה כבר כתב "כגון". ומשמע דתנא ושייר. דלכאורה שייר הגדה. וצ"ע. וראה מש"כ בזה בארוכה בשו"ת חזון עובדיה (סימנים ט', וי"ד). ³³⁹. לגאון רבי יוסף דוד זלה"ה, שאלוניקי תק"ו. ³⁴⁰. דף ס"ז ע"ב, ובמהדורת מכון הכתר עמ' רפ"ב. וראה בתשובת הגאון רבי עובדיה יוסף זלה"ה בספרו שו"ת חזון עובדיה (סימן ו' בעיקר באות ג') שהביא דברי הבית דוד, והאריך בזה בכללי ופרטי הדינים בזה. ואכמ"ל. ³⁴¹. לגאון רבי יעקב מצויזמיר זלה"ה, דירנפורט תנ"ו. ³⁴². דף כ"ד ע"ד. ³⁴³. וא"ד שם: ואם קצרוהו ביום כשר וכו'. דמזכי שטרא לבי תרי, קושית הלח"מ, ועיין בתוס' יו"ט פרק עשרי דמנחות סוף הפרק ד"ה נקצר ביום וכו', וכמ"ש פ"ב דמגילה משנה ו'. ועיין בש"ך יו"ד הלכות מילה (סימן רס"ב סק"ב), ועיין מ"ש הברכת הזבח שם במנחות דף ע"ב שהאריך הרבה, ועיין שם תוספות ד"ה מנין שאם נקצר ביום כשר, ודחי שבת וכו', ועיין בספר ראשון לציון הלכות מילה סימן רס"ב

הַרְאֵשׁ קָלָל כִּי־ד). וְאִם נֶאֱמַר הָאִפִּיקוֹמֶן יֹאכֵל פָּתַת אֶת־מִנְיָה שְׁמוֹנִיָּה אֶתֶרֶת (רוקס).

ויסמוך על מצה שאכל בתוך הסעודה וכו'. עיין מ"ש הפר"ח ז"ל, וז"ל: דא"ל דמיירי בדלית ליה אלא כזית דמנטר דא"כ הי"ל לאוכלו וכו'. לע"ד נ"ל דצ"ל דא"כ לא היה לו לאוכלו וכו'.³⁴⁵ דמדקאמר ויברך המוציא ואינו מברך גם כן על אכילת מצה, כמ"ש בסימן תפ"ב, ש"מ שהי"ל יותר ואכל מתחילה וברך על אכילת מצה, ואם כן, אי אפשר לומר דנפיק במה שאכל תחילה, אלא

משמע וכו' דהי"ל הרבה, אבל אינו יוצא בכזית דמצה ראשונה, ושלא כדברי העיטור דס"ל דאפי' יש לו יוצא בכזית דמצה ראשונה ודו"ק³⁴⁶.

ולענין היתר הקאהב³⁴⁷ אחר האפיקומן, עיין פרי האדמה חלק ראשון וח"ב³⁴⁸, ועיין בית דוד חלק אורח חיים סימן רס"ב³⁴⁹.

יסוד המזבח

הכריח מלשון הר"ן דס"ל דמותר כל מידי דלא משכר, והקאוי בכלל, דמן שתייה לא אמרו. וכן כתב הנחלת צבי והחק יעקב דמותר. אמנם הרב החבי"ב בספרו פסח מעובין (אות שמ"ו) כתב, דלא רצה לנהוג היתר בשתיית הקאוי ובטוטון כתב ושומר נפשו ירחק מהם, אפי' מי ששותהו ביו"ט. ומהר"י וי"ל ז"ל (סי' קצ"ג) כתב, דוקא מים מותר, אבל מים שנתמדו, כגון מי תפוחים, אסור. והב"ח ז"ל כתב, דאסור במי לאקריין ומותר במי זנגבל שקורין אינגב"ר בלשון אשכנז. ובס' כנה"ג כתב טעם דגורו שאר משקין אטו יין. וכתב רש"ל בתשובה (סימן כ"ו) והמחמיר תבא עליו ברכה. ובספר מגן אברהם כתב דלא אמרו במי תפוחים דאסור אלא לאותן שכותשין התפוחים בבית הבוד, דיש להם טעם גדול, אבל אם מבשלים המים עם תפוחים, שרי. וכן כתב הרב בעל בית דוד (סימן רס"ב) דאינו אסור כי אם דומיא דיין דהמי פירות מעורבים עם המים, אבל דבר יבש שאין בו לחלוחית ואין יוצא שום מים כלל אלא שהמים קולטין טעם הדבר היבש ההוא, מין זה נקרא משקה ומותר כמים, ולפיכך הדבר ברור להתיר לשתות הקאוי וכיוצא, יעו"ש. ³⁴⁹ בדפו"ר נמצא בדף ע"א ע"א, ובמהדורות מכון הכתר נמצא בעמ' רצ"ז. ראיתי בדבריו של הגאון רבי חיים פאלאג'י זלה"ה בספרו חיים לראש (בדפו"ר דף ק"ו ע"ב), שאחר שהביא דברי האחרונים המתירים בשתיית הקפה אחר האפיקומן כתב, וכן ראיתי להרב שבח פסח דישמעאל כהנא מסייע שר המסכים את יוסף למ"ש בס' ברכ"י דהמנהג פשוט לשתות קאפי אחר הסדר, ומקל שם נמי למשקין שאינן משכרין יע"ש. וכו'. וגם ראיתי להרב פרה"א ח"א (דמ"א סע"א וריש ע"ב)

נקצר ביום וכו', ואין עת להאריך. ³⁴⁵. ובנו של רבינו, הגאון רבי משה מרדכי יוסף מיוחס זלה"ה בספרו ברכות מים (בסימן זה, בנד"מ עמ' קצ"ג) כתב בזה, וא"ד: עיין מ"ש הפרי חדש ז"ל. והוא תמוה, דבסימן תפ"ב כתב בהיפך, וכיון דעל דברי מרן קאי, אין לומר דמיירי לדעת הרא"ש שממנו מקור דין זה. ומרן אבא הגיה בספרו מזבח אדמה (דף ו' ע"א) דלא הי"ל לאוכלו, והכרחו הוא מדכתב דמברך המוציא ולא כתב דמברך על אכילת מצה, והוא נכון. והרב ברכי יוסף ה"י [באות ג'] הגיה הכי, ולא הכריח כמו שהכריח הדבר מרן אבא ז"ל. עכ"ל הברכות מים. וכן מצאתי בספר ירך יעקב לגאון רבי יעקב ארגואיטי זלה"ה (בחאור"ח סימן י"ז, דף ל"ב סוע"ג) שאחר שתמה בלשון הרב פר"ח, כתב וזת"ד, ואילולא איזה טעות סופר דנפל בדבריו, איני יכול להבין כונתו. וה' האיר עיני וחמותי ראיתי אור להר' חיד"א בברכת'ה דמר שכת' ודבריו א"מ וכו', וט"ס נפל וכו', וצ"ל דאירי דל"ל אלא כזית דמנטר דל"ה לו לאכול תחילה כדלקמן וכו' עש"ד. ואפריון נמטיה ליה כאשר הניח את דעתי השפלה והענייה. ושור"ר שכן הגיה בספר מזבח אדמה הו"ד בדברי מנחם בהגב"י אות ו', ובא לציון ברכות המים ע"ש דכעת אינו בירי. ³⁴⁶. וראה עוד במה שכתב בזה רבינו בפרי האדמה הלכות חמץ ומצה (פרק ח' הלכה י"ג). ³⁴⁷. = קפה. ³⁴⁸. נמצא בחלק א' (דף מ"א סוע"א, פרק ח' מהלכות חמץ ומצה הלכה י"ג), וא"ד: ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום וכו'. והנה מור"ם בהגהה (סימן תפ"א) משם הב"י דכל המשקין דינם כיון דאסור, ומינה דהקאוי אסור לשתותו. אמנם הפר"ח

סימן תפ"ט

תפילת יום שני של פסח. ועיין מ"ש הרב עדות ביעקב³⁵⁰ בתשו' סימן י"א³⁵¹ שנשאל מהרב הגדול מ"ז המג"ן יגן מפני מה לא טבעו חכמים שיאמרו את 'מוספי' ביום שני של חג הפסח חד עבור מוסף החג וחד עבור קרבן העומר שהיה קרב בו וכו'³⁵². והרב ז"ל המג"ן אמר, משום דלא שייך לומר תיבת מוסף אלא היכא שאותו יום שיש בו מוסף לא היה מחיוב שיפגע בו יום אחר שיש בו גם כן מוסף מצד עצמו כגון שבת ור"ח, דכיון דאפשר להיות חל בשאר הימים וחל בשב', הרי הוא ענין נוסף על מוספו,

דף ז' ע"ב

ונאות לומר את 'מוספי', אמנם קרבן העומר דלעול' הרי הוא הדוק ומחוייב היותו עשוי ביום ב' של פסח, כמ"ש ממחרת השבת וכו', אינו ראוי ליפול בו לשון מוסף וכו', והקשה על הרב בעל עדות ביעקב דהרי ר"ה ואנו אומרים 'את מוספי', גם דא"א לו' בלא שבת, והרי כשחל חד מימי החג יהיה איזה שיהיה, בשבת אנו אומרים את מוספי וכו'.

ולענ"ד דברי הרב הגדול מ"ז ז"ל נכונים, שהרי כונת דבריו ז"ל לומר דבשלמא ר"ח אינו מן החיוב וכו', ר"ל שהרי חל ג"כ בשאר ימות השנה ר"ח לבד ואמרינן בעדו לבד את 'מוסף', אם כן כשחל בר"ה

יסוד המזבח

בלא שבת, והרי כשחל חד מימי החג יהיה איזה שיהיה בשבת אנו אומרים את מוספי. והלנע"ד בזה הוא דאיהך אנו נאמר את מוספי את יום חג המצות ואת יום חג העומר, והרי קרבן זה אינו מחובת היום אלא חובה לעומר הוא בא, ואם היה עומר היה קרב ואם לא לא, וכמו שכתב רש"י ז"ל בחודש ב' אמור וביאר דבריו הר"ח מ"ז ז"ל שם שכן בפר' פנחס כשכתב מוספי ימי הפסח לא הזכיר כלל ממוסף זה, דנ"ר כאמור, וא"כ לא שייך לומר את יום חג העומר, ופשוט. ובזה יתורץ למה בחג השבועות אין א"א את מוספי שהיו מביאים יתר על המוסף מנחה חדשה ב' הלחם ומקריבין עם הלחם פר וב' אלי' וכו', כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין, אם לא ודאי דשאני התם דאינם חובת היום אלא חובה ללחם וכמ"ש רש"י ז"ל שם, והראיה שבפ' פנחס לא הביא ג"כ אלו הכבשים והפר וב' אלי' שכתובים הכא, ובפ' התכלת איפליגו תנאי ע"ז, וק"ל כר"ע, וכמ"ש מרן בכספו הטהור התם בפ"ח מהלכות תמידין ומוספי, יע"ש. ושוב מצאתי שכן תירץ הרב שיירי כנה"ג ז"ל בב"י ת"ץ מסברא דנפשיה, וכתב דבתשו' האריך הרבה ועדיין לא זכינו לאורו. ואפשר דהיינו טעמו כדכתיבנא. אך עדיין צ"ע דבת"כ פ' אמור פ"א פ' ז' דרשו בפסוק זה דלא פירש"י ז"ל יע"ש. (וכן דרשו נמי התם גבי פ' והקרבנות על הלחם אלא דשם הוי דרשת ר"ט, ועיין עוד בת"כ באותו פרק ובספ' ק"א, ואין להאריך כאן), הנלע"ד כתבתי, יעקב

שעמד בזה, ומתוך דבריו מובן דס"ל להתיר הקאפי' ושאר משקין כהוראת הרב"ד, יע"ש. ובספרו מזבח אדמה (ד"ז ע"א) בנה אצלו צירוף ואין כל חדש. ואחר דברי הרב"ד נמשך הרב שו"ג שם (בס"י תפ"א) התיר בכחו הגדול, יע"ש. וכן העלה גם בשו"ת חזון עובדיה הנד"מ (סימן נ' עמ' ש"פ), ובספרו חזון עובדיה, פסח (עמ' קי"ב הערה ז').³⁵⁰ לגאון רבי יעקב די בוטון זלה"ה, שאלוניקי ת"פ.³⁵¹ דף כ' ע"א ואילך.³⁵² וזת"ד: שאל שאל האיש משה איש האלד"ים זה סיני ועוקר הרים וטוחנן זה בזה מזה נ' מזה החכם השלם מושיע ורב כמהר"ר משה גאלנטי יצ"ו מדי עוברו בעירנו זאת עתה בשנת התכ"ז. וכו'. עוד שאל מר ניהו רבה מפני מה לא טבעו חכמים שיאמרו את 'מוספי' ביום ב' של חג הפסח, חד עבור מוסף החג, וחד עבור קרבן העומר שהיה קרב בו. וכו'. והשיב שם, ולמאי דשאל האדון מפני מה טבעו וכו', ראיתי מה שהאדון אומר דהיינו משום דלא שייך לומר מלת מוסף אלא היכא שאותו היום שיש בו מוסף לא היה מחיוב שיפגע בו יום אחר שיש בו ג"כ מוסף מצד עצמו כגון שבת ור"ח, דכיון דאפשר להיות חל בשאר הימים וחל בשבת הרי הוא ענין נוסף על מוספו ונאות לומר את מוספי. אמנם קרבן העומר שלעולם הרי הוא מדוק ומחוייב היותו עשוי ביום ב' של חג, כמו שנאמר ממחרת השבת וכו', אינו ראוי ליפול בו לשון מוסף אלא תורף תירוצך האדון. ובאמת ק"ל בו דהרי ר"ה ואנו אומרים את מוספי יום דא"א לו' הימים

פסחים³⁵⁵ דנהגו לממני שבועות לסוף כל שבוע וכו', והוי המנהג היפה נראה דלנוהגים לממני יומי ושבועי בכל לילה קרא ערער, ולענ"ד י"ל דהטעם משום דכיון דחיובו הוא סוף כל שבוע, א"כ אם ימנה גם בכל לילה שבועי, ליכא היכר בליל שביעי וכן בשאר שבועות, והרי בענין נר חנוכה משום היכר מיקרו "מהדרין מן המהדרין", ודו"ק. והיכא דשכח ולא סיפר כי אם אחד מהם או יומי או שבועי יצא ואין צריך לחזור, ובספר חק יעקב³⁵⁶ כתב דיספר בלא ברכה יע"ש הביאו הבאר היטב³⁵⁷.

סימן ת"ן

לימוד ליל ז' של פסח. העשר שירות הביאם הרב בעל חמדת ימים³⁵⁸ דף נ"ו. אמנם בילקוט יהושע סימן יו"ד הובא

אמאי יגרע מלומר בעדו מוסף, ולכן צ"ל את 'מוספי', וכן שבת וחה"מ כיון דבכל שבתות השנה אנו אומרים את מוסף למה יגרע מלומר בעדו מוסף כשהוא בימי החג, לכן אנו אומרים את מוספי, אבל כשהוא בחיוב שיחול באותו יום לבד ככל השנים כגון יום שני של פסח, וכמו כן ביום שבועות ענין הלחם וקרבנותיו, ואינו כשאר ימים כלל כי אם באותו יום דוקא, וכבר אמרין את מוסף בעבור החג, משום הכי אין אנו אומרים את מוספי בשביל הנוסף, ודו"ק. ועיין מ"ש בפרי האדמה חלק ד' הלכות תמידין ומוספין³⁵³ יע"ש.

שם: עיין בב"י³⁵⁴ ד"ה וכן כתב הרא"ש בתשובה נהגו וכו', ולא שמענו אדם שערער בדבר אלא הרז"ה, ומנהג אבותינו תורה היא, עכ"ל. ר"ל דהרז"ה כתב סוף

יסוד המזבח

מין החבי"ף זיע"א, דיעויין שם היטב במועד לכל חי, שאין כוונתו לעצם התיקון, ואכמ"ל. ובמה שהאריך בזה הרה"כ בירחון האוצר חלק י"ד (עמ' קל"ד). ובמכתבו של הגה"ק רבי שלום לופס זלה"ה לכבוד הרה"ג רבי דוד בעדני שליט"א, שכתב, אנחנו לא נהגנו בתיקון ליל ז' של פסח, בהיותי בהעיה"ק ירושת"ו הייתי משתתף עם חסידי קרלין עד חצות, שאז היו אומרים השירה ברוב עם ובהתלהבות נפלאה, לפי המקובלים אין חיוב לאמירת תיקון ליל ז' של פסח, רק בליל הוש"ר וליל שבועות מקפידים על לימוד כל הלילה התיקונים המסודרים עם הציבור. ע"כ. (ונדפס בקובץ בנין אב, פסח התשע"א). גם ראיתי גם בילקוט יוסף פסח (ח"ג, עמ' 892) שהעיד שמנהג מין אביו הגדול זיע"א היה ללמוד בליל ז' של פסח בלימוד רגיל כמו בכל ליל שבת ויו"ט, ולא קרא בסדר הלימוד של שביעי של פסח, ושאלו כל ת"ח הטרוד בלימוד ש"ס ופוסקים יעדיף לימוד כזה על סדר הלימוד הנ"ל. עד כאן. [ואני הצעיר מחב"י נר"ו, זוכה כבר כמה שנים להיות בביתו של הגאון בעל ילקוט יוסף שליט"א גם בליל שביעי של פסח, והוא אינו אומר התיקון הנז', אלא לומר הלכה כדרכו בקודש עם קצת תלמידים

די בוטון. 353. נראה שכוונת רבינו למ"ש בפרי האדמה הלכות תמידין ומוספין (פרק ז' ה"ג) וא"ד, מקריבין יתר על מוסף של כל יום. עיין בשיירי כנה"ג (אורח סימן ת"צ אות ג'), ובספר עדות ביעקב (סימן י"א). ומשם הרב מהרי"ו שמעתי על מ"ש רש"י במסכת יומא (דף ג' ע"א דבור המתחיל איל אחד וכו'), יעו"ש. ועיין לשון רש"י פרשת אמור (ד"ה ועשיתם שעיר עזים וכו') אמור מעתה וכו', אלו קרבו בגלל הלחם, יעו"ש. נמצא דהכתובים האמורים בפ' אמור שהם בגלל הלחם, לא כתיב בהו מלבד וכו', יעו"ש. מפי הרב המובהק מו"ר כמהר"י מאיר מזרחי זלה"ה [הוא הראשון לציון הגאון רבי ישראל מאיר מזרחי זלה"ה]. 354. במהדורת שירת דבורה נמצא בעמוד תקמ"ג. 355. דף כ"ח ע"א. 356. בס"ק ח'. 357. בס"ק ו'. 358. הנה אודות המנהג ללמוד בליל ז' של פסח התיקון הנזכר כאן משם חמדת ימים כבר נשתברו קולמוסין רבים ע"ז, אם מקורו טהור אם לאו. ורק אציין בזה למ"ש מאיר בניהו ז"ל במאמרים (סדר התיקון לשביעי של פסח, עמ' 818). ובמש"כ הרב יוסף חיים מזרחי נר"ו בספר חמדת יוסף (עמ' ל"ט ועמ' מ'), נקצת י"ל ע"ד במש"כ משם

המועד, ואם שָׁמַע צִיּוֹס טוֹב הֶאֱמָרוֹן אֲוִמְרִים אֹתוֹ
צִאָּתוֹ שָׁמַע; וְכֵן הָדִין צִסְכּוֹת עִם קִהְלָת. וְנוֹהֲגִין
לִזְמַר רוֹת צִסְכּוֹת (אֲבִדָּהִס). וְהָעִס נִהְגוּ שָׁלָל לְצַרֵּךְ
עֲלִיָּהִס עַל מִקְרָא מְגִלָּה וְלֹא עַל מִקְרָא פְתוּצִים.

ואין מזכירין בברכת ההפטרה לפסח וכו'.
הנה בשבת של ח"ה דסוכות בהפטרה
יזכיר ישראל והזמנים, ובשבת ח"ה של פסח
לא יזכיר כי אם של שבת, עיין בבאר היטב
סימן ת"ץ אות ז', ובסימן תרס"ג ובבאר
היטב שם ס"ק ג', והטעם דבסוכות גומרין
ההלל בח"ה. גם דבסוכות בח"ה מוציאם
ספר אחד, ובשבת דח"ה שנים, מה שאין כן
בח"ה של פסח, יע"ש. ועיין מ"ש בב"י א"ח
סימן תרכ"ב דהתם שאני וכו', אבל ביוה"כ
וכו' הלכך וכו', עיין ספר יד אהרן שם³⁵⁹,
והזכיר ספר מעין גנים וכו'³⁶⁰.

ולע"ד זה כמה שנים אמרתי מ"ש הרב יד
אהרן ומ"ש שאינו סובל הלשון וכו',
לענ"ד מדויק בלשון דקאמר אין נביא בר"ח
כלל אבל וכו', ור"ל דיוה"כ אם חל בחול הא
איכא נביא בשבת באותו שבת בבקר, א"כ
הרי שייך הפטרה לאותו יום הילכך וכו', ר"ל
דכשחל יוה"ך בשבת כיון דשייך בו נביא
בשחרית, מזכירין גם במנחה, זה י"ל לפי

מכילתא דעשר שירות הם: ראשונה,
במצרים שנאמר השיר יהיה לכם (כליל)
[בליל] התקדש חג. ב', על הים אז ישיר
משה. ג', על הבאר אז ישיר ישראל וכו'. ד',
שאמר משה ויהי ככלות משה לכתוב וכו'.
ה', אמר יהושע אז ידבר יהושע. ו', שאמר
ברק ודבורה ותשר דבורה וכו'. ז', שאמר
דוד וידבר דוד וכו'. ח', שאמר שלמה אז
אמר שלמה וכו'. ט', שאמר יהושפט שנאמר
ובצאתו לפני החלוץ או' הודו לה' כי טוב
כל"ח. [י'], ואחת לעת"ל, שנאמר שירו לה'
שיר חדש תהלתו בקהל חסידים קרויה לשון
זכר שאין אחריה שעבוד, שנ' ישראל נושע
בה' תשועת עולמים כ"ר.

שם סעיף ט' בהגהה: שָׁמַע שָׁחַל בְּחַל הַמוֹעֵד,
עֲרִכִית שְׁחָרִית וּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל בְּדַרְבּוֹ שֶׁל שַׁבָּת,
וְאֹמֵר יַעֲלֶה וְיָבֵא בַּעֲבוּדָה; וּבְמוֹסָף אֹמֵר סֵדֶר
מוֹסָף יוֹם חַל הַמוֹעֵד, אֲלֵא שְׁמוֹנִיִּר שֶׁל שַׁבָּת
וְאֹמֵר: וְתִתֵּן לָנוּ אֶת יוֹם הַמָּנוּחַ הַזֶּה יוֹם חַג
הַמִּצּוֹת הַזֶּה, וְכֵן אֹמֵר: אֶת מוֹסָפֵי יוֹם הַמָּנוּחַ
הַזֶּה יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, וְחֻתָּם מִקֶּדֶשׁ הַשַּׁבָּת
וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים, וּמַפְטִירִים הֵיחָא עָלֵי. הַגִּה: וְאִין
מִזְכִּירִין צִנְרָפֶת הַהִפְטָרָה לְפָסַח לֹא צִאָּמַנְעַע וְלֹא
צִמְתִּימָה. וְנוֹהֲגִין לִזְמַר שִׁיר הַשִּׁירִים צִסְכּוֹת עַל חַל

יסוד המזבח

ליכא נביא כלל, לכן אין להזכיר של ר"ח בשבת, אבל
ביוה"כ שחל בשבת כיון דבשבת מזכירין שבת וכפור
, וכיון דאיכא נביא בשחרית מזכירין נמי במנחה אפי'
שאינ נביא בשאר שבתות, וכמ"ש ר"ן ז"ל על דברי
הרי"ף ז"ל בפ' במה מדליקין ע"ש. ה"ה הכא נמי.
ואח"כ זכיתי שכן מצאתי להגהות מיימוני ז"ל סוף הל'
שביתות עשור, וז"ל ואין שייך לומר כאן טעם
שאלמלא יוה"ך אין נביא במנחה דהכא כיון דאיכא
נביא בשחרית שנתחייב בו לחתום בקדושות היום וגם
להזכיר משל שבת ויוה"ך שייך לומר טעם דריב"ל
דאמר יום הוא שנתחייב בד' תפילות עכ"ל. הרי לך
בהדיא כמ"ש, וכבר הייתי ר"ל שזהו כוונת רבינו
המחבר ז"ל, אלא שאין לשונו סובל פירוש זה כנ"ל.

מקשיבים שהוא מזמין אותם לביתו, ורק כמה דקות
קודם חצות הלילה פותח את ההיכל הקטן שיש בחדר
לימודו (ובדרך כלל מכבד משהו חשוב, כל פעם לפי
העניין), ואומרים שירת הים במתינות, ואחר כך הרב
מברך את הנמצאים].³⁵⁹ איזמיר תקב"ו, בסימן
תרכ"ב באור"ח, הגהת הבית יוסף, דף קמ"ו ע"א.
³⁶⁰ לצורך הבנת דברי רבינו בהמשך הדברים,
העתקתי לשון היר אהרן שם, וא"ד: שיטה נ"ה, דהתם
שאני כדמפרש טעמא וכו', אבל ביוה"ך שחל להיות
בחול הא איכא נביא וכו'. נ"ב, ולא הבנתי כוונתו דכיון
דבשבת ליכא נביא במנחה מאי אהני לן אם יש נביא
כשחל יוה"ך בחול, עיין בט"ז (ס"ק ה'), ובספר מעיין
גנים (דף מ"ז ע"ב). ויותר היה לומר דשאני התם ר"ח

מ"ש דבר"ח אין נביא כלל, ודו"ק.

לא על הנר ולא על הכשמים.

והנה הרב שיירי כנה"ג אורח חיים סימן ת"ץ³⁶¹ כתב³⁶² תחילה דמור"ם סמך וכו', ואחר כך הביא דברי הב"ח ז"ל דבמקומו נוהגים לאומרו, ונתן טעם, וכן הביא משם מהרי"ל בדרשות, ואח"כ כתב דבלבוש תרס"ג האריך³⁶³. ור"ל דכתב דעל פי הסוד עכ"פ צריך בשבת חה"מ דסוכות לאומרו כמ"ש הלבוש והבן לכן וכו', יע"ש.

גם מרן הש"ע דלא ביאר דעתו, מ"מ אפשר דס"ל גם כן כסברת מור"ם, דבחה"מ של סוכות אומרים אותו מן הטעם שכתב הלבוש ז"ל ושאר המפרשים, והו"ל כההיא שכתב מרן בב"י הלכות יוה"כ סימן תרכ"ב, דאע"ג דאם אין יוה"כ אין הפטרה במנחה דשבת, אפ"ה כתב דצריך להזכיר של שבת, כל שכן דיש לו טעם על פי הסוד כמ"ש ז"ל, יע"ש.

סימן תצ"א

[סעיף א'] במוצאי יום טוב, בין במוצאי יום טוב לחל בין במוצאי יום טוב לחלו של מועד, מבדיל בתפלה כמו במוצאי שבת, אלא שאינו מברך

ע"י מ"ש ה[מ]ג"א ס"ק א' שנסתפק במי שהתחיל לאכול במוצאי פסח מבעוד יום ונמשך עד הלילה ועדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל, אם מותר לו לאכול חמץ, וכתב ז"ל דלכאורה נראה דמותר לאכול כיון (כיון) שחשכה לילה הוי חול לכל מילי, אלא שחכמים אמרו דאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל בתפיל', אבל איסור חמץ אינו תלוי בהבדלה, שהרי אף בחול המועד שהבדיל ליל ראשונה של ח"ה ואסור לאכול חמץ כל ח"ה, וכתב ולכן כיון שחשכה מותר לאכול חמץ וכו', יע"ש.

הנה ממ"ש ולכן וכו' מותר, נראה דהסכים הכי, ולהכי הביאו, כן ספר באר היטב, א"כ למה קאמר לכאורה וכו' דמותר וכו', הלא כן הסכים אחר כך, וכמו כן מקשה בספר גינת ורדים ח"א בתשובה א'³⁶⁴ לתוספו' כההיא דפת פוטר כל מאכל וכו' כמ"ש לכאורה וכו' ש"ב לסעודה וכו' יע"ש. מה גם דהראיה שמביא מח"ה דמבדיל ואפי' הכי אסור לאכול חמץ, זהו ראייה שאינו תלוי בהבדלה, אבל הספק הוא משום דהמשיך סעודתו דממשיך כל דיני החומרות וכו'³⁶⁵,

יסוד המזבח

תצ"ט), גם לפי הסוד שיש בחג הזה כל יום הוא חג בפני עצמו, ורומז כל יום בסודו למה שירמזו כל ז' ימי הפסח, דהיינו ז' ימי הפסח רומזין לשמטה אחת, וז' ימי הסוכות כל אחד רומזים לשמטה שהם ז', ואחריה יבא שמיני עצרת שרומז לסוד יובל הגדול, והבן. לפיכך מזכירין הזמנים גם בשבת דחול המועד נ"ל. ובמוסף ג' ראשונות וג' אחרונות, וקדושת היום באמצע, אתה בחרתנו, וכולל עמו השבת לומר את יום השבת הזה ואת יום חג הסוכות הזה, וחזרתם מקדש השבת וישראל והזמנים. ³⁶⁴ בכלל א' סימן א' והלאה. ³⁶⁵ וכן העיר המשנה ברורה (סק"א) ע"ד המגן אברהם שכשעדיין לא ברך ברכת המזון, בודאי אין לו לאכול חמץ, דהרי יצטרך לומר יעלה ויבוא,

³⁶¹ בהגהת הטור אות ז', (במהדורת מכון הכתב עמ' 287). ³⁶² וא"ד בשלמותם: ומפטיר ביחזקאל מן היתה עלי וכו'. נ"ב, ואין מזכירין בברכת ההפטרה לפסח לא באמצע ולא בחתימה. ספר המפה. ובקצת ספרי רב"ה ז"ל גורסים, ואין מזכירין בה של פסח לא באמצע ולא בחתימה. וכן היה גורס הב"ח. ויש לדקדק למה לא ביאר כן הרב בעל המפה ג"כ בח"ה דסוכות, ושם סמך אמ"ש כאן. אבל ראיתי בב"ח כתב דבשבת ח"ה דסוכות חותמין במקומו מקדש השבת וישראל והזמנים, ונתן טעם למנהג. וכ"כ מהרי"ל בדרשותיו הלכות סוכות. גם בספר הלבוש סימן תרפ"ג האריך בזה, עיי' שם. ³⁶³ ואלו הם דברי הלבוש הנזכרים (בסימן תרס"ג סעיף ג', מהדורת זכרון אהרן עמ' 361

כמ"ש ס"ס רס"ג יע"ש דשם האריך ז"ל³⁶⁶.

סימן תצ"ו

[סעיף א'] בנליות שעושים שני ימים מוכים מספק, כל מה שאסור פראשון אסור בשני והיו מנדין למי שמוזל בו, ואם הוא צורך דרבנן, לא היו מחמירין לנדותו אלא היו מלקין אותו.

בנליות וכו'. הנה לענין בחור שבא מח"ל לא"י דמתפלל כא"י כפי הטעמים של הרבנים הקודמים ז"ל³⁶⁷. אם זה הבחור שבא מח"ל והוא בא"י שידך אשה של ח"ל, ומוכרח לילך בשביל שידוכו לישא אותה בח"ל וליקב' דירתו שם כפי תנאיו

ובקנו"ש³⁶⁸ ובש"ח³⁶⁹ וכו', אע"פ שהאשה או אביה לא לקח קנין או שבועה ע"ז רק ע"פ רצונו נעשה דבר זה, כיון דהמשודך נטל קנין ושבועה כנו', אם כן חזר הדין ג"כ דכמו שהוא הדין כשבא לא"י לעשות כבני ארץ ישראל, יען אם ימצא בת זוגו שם, נשאר שם וכו', גם עתה אדרבה כבר מצא בח"ל וצריך לעשות כבני ח"ל ככל דבר, ובפרטות לענין חמץ בפסח³⁷⁰.

בן א"י לעשות מלאכה לבן ח"ל ביי"ט שני של גלויות, מו"ה בספר זרע אברהם³⁷¹ חלק א' סימן ט' הסכים להחזיר כסברת הריק"ש³⁷². ועיין ספר יד אהרן סימן

יסוד המזבח

דאינהו לא מצו למעבד ומרבה בשבילו. ומהר"א יצחקי נטה להחמיר, יע"ש. ועיין מהריט"ץ (סי' קל"ט) על בן א"י שנתאכסן בחו"ל, דביו"ט מותר לבשל ולהרבות בשבילו אוכלים אם אוכלים הם מן הקדירה כדי שלא יהא ניכר (שלא) [שלו] לבדו עשו. ועיין שו"ת כנה"ג הקטנות (ס"י) לעניין הנוהגים שלא לאכול גבינה ואורז ודברים אחרים בפסח, אמנם ביום אחרון אוכלים הכל, וחל פסח ביום שבת. והעלה, דאם אשתו של אדם אוכלת אותם הדברים בפסח אלא שהוא אינו אוכלם, מותר לאשתו לבשלם ביום ששי שהוא ז' של פסח, כיון שהיא מבשלת אותם והיא אוכלת אותם בו ביום. ועיין מחזיק ברכה (בס"י תס"ז), וברכות המים (חאו"ח סי' תמ"ו), מזבח אדמה (דף ה' ע"א). ועיין מה שכתבתי בסימן תס"ז [אות ד]. עד כאן לשון הגאון רבי יעקב אבן צהל זלה"ה הנז' בכתב ידו. ³⁶⁷ ראה מה שכתב בזה רבינו לעיל בסימן תס"ח סעיף ד'. ובמה שכתבנו שם בהערות בס"ד. ³⁶⁸ = ובקנין גמור ושלם. ³⁶⁹ = ובשבועה חמורה. ³⁷⁰ וראה מש"כ בזה באורך בשערי תשובה בסימן זה (סק"ה), ושם גם זכר לדברי רבינו, כיעש"ב. ³⁷¹ לראשון לציון הגאון האדיר רבי אברהם יצחקי זלה"ה, קושטא תצ"ג, דף י"ב ע"ג. ³⁷² בהגהותיו לשו"ע ערך לחם, סעיף ב' ד"ה אם. ובספרו שו"ת אהלי יעקב (סימן צ').

משום דאולינן בתר התחלת הסעודה כדאיתא לעיל בסוף סימן קפח, ואם כן יהיה תרתי דסתרי. עיי"ש [וראה במה שכתבו לפלפל בדברי המשנ"ב בקובץ גלינות, (גליון רס"ב התשע"ט, עמ' 44)]. וראה מה שכתב עוד בבאיור דברי המג"א הנז', הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א בברכת מרדכי (בחידושי למסכת ברכות סימן י"ד). ³⁶⁶ ומצאתי בכתב ידו של הגאון רבי יעקב אבן צהל זלה"ה שעוד לא נדפס (בחידושי לאור"ח לסימן תצ"א, אות א', עמ' 145 בכתב היד), שזכר לדברי רבינו כאן, וכתב כדברים האלה: כתב מרן סימן תצ"א: ולא על הבשמים. עיין מג"א שכתב, ומי שהתחיל לאכול במוצאי פסח מבע"י ונמשך עד הלילה ועדיין לא התפלל והבדיל, צ"ע אם מותר לאכול חמץ, דלכאורה נראה שמותר לאכול דכיון שחשכה לילה הוי חול לכל מילי אלא שחכמים אמרו שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל בתפלה, אבל איסור חמץ אין תלוי בהבדלה שהרי אף בח"ה אסור לאכול חמץ, ולכן כיון שחשכה מותר לאכול חמץ. ע"כ. ועיין בהלק"ט (ח"א סי' קי"ט) מ"ש זרע קודש ז"ל וז"ל, ביום מוצאי חג הפסח שהוא ח' של פסח לבני חו"ל, אם אחד מא"י יכול לעשות בביתו ריבוי לחם חמץ כדי להאכיל בערב מיד לאותם האורחים שהם מחו"ל, ומתרי טעמי אית לאסתפוקי, אם מטעם החמץ שנתחמץ בפסח ועיקרו אינו עושה אותו אלא בשביל האורחים לזמנם, ותו מפני שטורח ביו"ט שלהם מאי

תצ"ז³⁷³.

פרסא וכו', יע"ש.

הלכות י"מ³⁷⁸

סימן תצ"ו

סעיף ג': בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁבָאוּ לְחֻצָּה לְאֶרֶץ, וְאִסּוּרִים לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּיוֹם מוֹב שְׁנֵי בִּישׁוּב, וְאִפְלוּ דַעְתּוֹ לְחֹזֶר; וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִנִּיעַ לִישׁוּב, וְאִפְלוּ אִין דַּעְתּוֹ לְחֹזֶר, מִתֵּר, לְפִי שֶׁעֲדָן לֹא הִקְבִּיעַ לְהִיּוֹת בְּמוֹתָן. אֲכָל אִם הִנִּיעוּ לִישׁוּב, וְאִין דַּעְתּוֹ לְחֹזֶר, נַעֲשֶׂה בְּמוֹתָן וְאִסּוּר בֵּין בְּמִדְבָּר בֵּין בִּישׁוּב. וְכָל חוּץ לְתַחוּם אִין נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמָרֵי מְקוֹם שֶׁחֲלָה לְשָׁם.

ובל חוץ לתחום כו'. עיין מ"ש בברי האדמה חלק ג' הלכות יום טוב פרק א' דין כ"א³⁷⁹, ועיין מ"ש שם הלכות קידוש

עולי רגלי לא היו באים מח"ל, עיין ספר לחם יהודה³⁷⁴ דף כ"ח ע"ב משם ח"ר נסים כהן יצ"ו³⁷⁵ מההיא דצ"ל בפני נכתב ובפני נחתם, ומוכח בגמ' שם בגיטין דף ד' דמאי דאינו צריך בא"י לומר כן, היינו משום דשכיחי עולי רגלים וכו', יע"ש. ויש לדחות דלעולם שהיו באים מח"ל, אבל בא"י דבאים מכל המקומות לירושלים שכיחי רבים בכל ארץ ישראל, וצ"ל דברי התוס' שם.

אמנם עיין מסכת תעניות פרק א' משנה ג': "כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", ועיין מ"ש התי"ט³⁷⁶, ומרן זקני בפירוש עץ חיים³⁷⁷, דהא ארץ ישראל ת'

דף י"ד

יסוד המזבח

היא השלשה עשר. וכן ביאר שם רש"י. ומפורש בכתוב כי חמשה שבטים בדרום התרומה ושבעה בצפונה ושכדרום התרומה היא העיר ירושלים, ונמצאת למד שמקצה הדרום של התרומה ששם העיר הנה הגם שמנה חלקים שכל אחד רחבה ע"ה מילין, צא וחשוב ח' פעמים ע"ה עולים ת"ר, שהם ק"ן פרסאות. ובמשנה ב' פרק ט' דפסחים כתבנו דמהלך יום יו"ד פרסאות, הרי לך שמן ירושלים מדרומה, עד קצה הצפון של ארץ ישראל שהוא נהר פרת מהלך ט"ו יום, וכבר כתבתי זה בספר צורת הבית במהדורות לסימן פ', ואל תתמה על השבתות שבתוך אלו הט"ו יום, שהרי אפשר שילך ע"י בורגנים, כדאיתא פרק שואל במסכת שבת דף ק"ן ע"ב, וגם ע"י עיבורי עיר כמ"ש בטור סימן שצ"ח. והואיל ואפשר להיות כן שיערו חכמים בכך ימים כיון שאפשר שאין השבתות מעכבות. ³⁷⁷ לגאון רבי יעקב חאגיז זלה"ה, ברלין תע"ז דף קט"ו ע"א. ³⁷⁸ אמר העורך: כאן ראיתי לנכון לצרף מה שכתב רבינו לקמן בליקוטיו שבסוף הספר (דף מ"ה ע"א בדפוס) על סימן זה, שכאן הוא מקומו. ³⁷⁹ וזת"ד שם, ואין עושין בני ארץ ישראל וכו'. הנה לענין מי שבא לגור בא"י, ואם ימצא מנוח יתיישב, וכבר גמר בדעתו להשתקע ולשלוח אחר

³⁷³ איזמיר תקכ"ו, דף ק"כ ע"ב. ³⁷⁴ לגאון רבי יהודה עייאש זלה"ה, ליוורנו תקי"ח. ³⁷⁵ וא"ד שם, ושמעתי מהחכם השלם שליחא דרחמנא כה"ר נסים הכהן נר"ו שהביא ראיה לדברי התוספות דמחוצה לארץ ליכא עולי רגלים מהך דפ"ק דגיטין דמביא גט ממדינת הים דהיינו מח"ל לארץ, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, לפי שאין עדים מצויין לקיימו, אבל המביא גט בערי אר"י ממדינה למדינה, אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, משום דשכיחי שירתא, ומוכח שם בגמרא דף ד' ע"ב דהאי דשכיחי הוא משום עולי רגלים, וע"ש. אלמא דמח"ל לא שכיחי עולי רגלי, ועיין שם בתוס' בד"ה כיון דאיכא עולי רגלים וכו'. ³⁷⁶ בד"ה לנהר פרת, וא"ד, לנהר פרת, שהוא בצפונה של ארץ ישראל כמ"ש רש"י בתחלת ספר יהושע בפסוק מהמדבר וגו', וכן הוא בגמרא בפ' עשרה יוחסין, ומפורש תמצא ביחזקאל ס"י מ"ז ומ"ח בחלוקת א"י לעתיד ליי"ב שבטי ישראל באורך ממזרח למערב לכל שבט ושבט ורוחב לכל שבט ושבט בשוה כזה כן זה מצפון לדרום לכל שבט ברוחב ע"ה מילין, כאשר למדנו מן התרומה שמדתה כך כמפורש שם בסי' מ"ה, וכתוב בה לעומת אחד החלקים שומע אני שכן הם ג"כ שעור כל א' מהחלקים השנים עשר שהתרומה

החדש פרק ה' דין ט', לענין ראמלי³⁸⁰. ועיין ספר כפתור ופרח³⁸¹ דף ל"א³⁸² ודף ע'³⁸³ מה

שכתב שהעלילו על רמלי שהיא ח"ל, והוא ז"ל הכריח שהוא כבוש דהע"ה³⁸⁴, יע"ש.

יסוד המזבח

אשתו, ואם תמאן ילך להביא אותה דוקא ואל יתעכב, יען היא רצונה לבא גם כן, ואפי' אם תמאן בו יניחנה ויבא, באופן כי כבר בדעתו להשתקע. הנה לענין תפלה וכיוצא עיין לקט הקמח (דף מ"ח ומ"ט), וספר גינת ורדים (חלק או"ח כלל ד'), וזרע אברהם (חלק או"ח סימן י"ב), ויד אהרן (סימן תצ"ו), והפר"ח (סי' תצ"ח דף מ"ד ע"א), סברת המשפט צדק בח"ב (סימן מ"ט), דכל שאין דעתו לחזור, אע"פ שאשתו נשארה במדינת הים אין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, ופשוט הוא, עכ"ל. ועיין מגן אברהם (סימן תצ"ו ס"ק ד'), והכנה"ג (שם), ומ"מ לענין חמץ טוב ונכון שלא יאכל ביום ח'. ועיין מהר"מ אלשקאר (סימן מ"ט). ומצאתי כתוב בשם מהר"י בנימין ז"ל, שמתוך הלשון של הב"י סימן (תס"ח) ברור שהבאים מחוצה לארץ לארץ ישראל ודעתו להשתקע בארץ ישראל, אעפ"י שנשתייהם בחוצה לארץ וצריכים לחזור לשם דרך עראי, נוהגים כבני ארץ ישראל, ואפי' להקל, אלא שלא נהגו כן, משום דס"ל דכל זמן שבני ביתו בחוצה לארץ, אפשר שיחזור להשתקע בחו"ל, ע"כ. משא"כ בנידון דידן. ועיין ביו"ד (סימן רי"ד), וחומ"מ (סימן קצ"ג). ולענין אם נהגו איסור בדבר משום דס"ל דיש איסור מדאורייתא בדבר, יש לנהוג כמנהג מקומו לחומרא, אעפ"י שהלכו למקום אחר להשתקע, משם מהר"ז גוטה ז"ל. ועיין בהלק"ט ח"א (הלכה ד') באורך, יע"ש. [ו]דין אם רשות אחרים עליו או לא, יע"ש. ואם יש חילוק בין דעתו לחזור מיד לדעתו לחזור לאחר זמן, עיין פר"ח (או"ח סימן תס"ח ס"ד דף מ"ג ע"ד ומ"ד), יע"ש. ועיין מ"ש הרא"ם (בפרשת שופטים) גבי שלא ישיב את העם מצרימה בהולך לסחורה דרך עראי וכו'. ומ"ש הפר"ח ז"ל בספר מים חיים בענין דירת מצרים לסחורה, יע"ש על דברי מרן בכ"מ שם הל' מלכים יע"ש. עד כאן דבריו. ועיין לעיל בסימן תס"ח בהערות מה שהבאנו בזה עוד בס"ד. ³⁸⁰ וא"ד רבנו בפרי האדמה שם: אין עשיית יו"ט אחד תלוי בקריבת המקום וכו'. וכיון דאפי' שהוא קרוב ביותר, כיון שהוא ספק אם היו שלוחים יוצאים לשם, דאפשר שלא היו שם ישראל באותו פרק, ולפי זה אם הוא רחוק יותר מעשרה ימים, ודאי נעשים שני ימים, ואם הוא רחוק עשרה בשוה או

פחות, שהוא אפשרי שהיו שולחים, אזי אם הוא מקום של ארץ ישראל, כגון אושא וכו', וטבריה וכו', עושה יום אחד, ואם הוא מסוריא כגון וכו', או מחוצה לארץ, ואין להם מנהג, או עיר חדשה, או ששכנו ישראל עתה, עושין שני ימים כרוב העולם, ועיין מ"ש הריט"ן בתשובה (סימן רט"ז) על עגלון. ואם כן נפקא מינה לאנשי חוצה לארץ הבאים לירושלם ת"ו והיו ביפו, ואח"כ באו לרמלי, ועשו שם איזה חג, ראוי שיעשה ב' ימים כחור"ל, וכן הדין נמי ביפו אם עשו איזה חג שראוי שיעשו שני ימים, וכמ"ש הרב מהריט"ן ז"ל, יע"ש. וכן היוצא מארץ ישראל ואין דעתו לחזור, כיון שהגיע לשוב חוצה לארץ שהיא ראמלי ונמצא שם ביו"ט, צריך שיעשה שני ימים, אפי' שהיא עיר של גוים. ועיין בתשובת רב"ז ז"ל (סימן ע"ג וסימן רכ"ח), והוא הדין נמי אם יהיה ביפו, כן נראה לי לכאורה. ועיין בספר כפתור ופרח (דף ס"ד ע"א) שכתב ההיא דהלוקח ספינה ביפו וכו', וכתב ז"ל: דיפו וקסרי אין ספק בהם, שהרי הם בגבולי כבוש שני באמצע ואין בזה חולק, עכ"ל. ועיין בספר גט פשוט (סימן קכ"ח ס"ק ל"ב) בענין שמות העיר בשם רמלא, יע"ש. עד כאן. ³⁸¹ לגאון רבי אשתורי הפרחי זלה"ה, ונציה ש"ח. ³⁸² וא"ד שם, ומה שרדפתי אחר זאת החקירה, לא מפני שזכני האל ית' לשבת בה לבד, אלא שלא למעט גבול נחלתינו ממינוט ידיעה ומרצון, ושלא להקל במצותיה, ולאחר זמן מרובה באו הנה האנשים ההם וחזרו בהם. ומה שאני משים לפני' בית שאן כנקודת העגולה להוציא ממנה ההוראה אל כל המקומות מפני שהיא באמצע ארץ ישראל בקירוב שהרי היא דרומית לטבריה שהיא בטבורה של ארץ ישראל כחצי יום. וכן מזה הטעם בעצמו רדפתי אחר זכות עיר אחת הסמוכה ללוד, ושמה רמלה קודם שאחפש בגבולי הארץ, כי הוציאו גם כן עליה דבה. וזה שלצפונה לוד כאלף וחמש מאות אמה בקירוב, למזרחה נוב עיר הכהנים לכמו שתי שעות, לדרומה יבנה לכמו שעה ישרה, למערבה בתוך תחום שלה צריפין, וכן קורין לה צרפאן. ואמרי' מסכת מנחות פרק רבי ישמעאל (דף ס"ד ע"ב) על העומר מעשה שבא מגינת צריפין, והעומר אינו בא אלא מן הארץ. וכדאיתא פרק כל הקרבנות (שם פ"ג, ב'). תוספתא